

SOHN WON-PYUNG

Mandelj

Prevod: Eva Vučkovič

Opombe

- Nezmožnost izražanja čustev oziroma aleksitimija je čustvena motnja, o kateri so prvič poročali v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Pojavi se pri tistih, ki v otroštvu niso mogli ustrezno preiti faz čustvenega razvoja, pri tistih, ki so doživeli travmo, in tistih, ki so se rodili z majhnima amigdalama. Ti posamezniki težko občutijo čustva, predvsem strah. Raziskave kažejo, da bi se lahko del amigdal, ki nam pomaga občutiti strah in tesnobo, razvil z ustreznimi vajami. Roman temelji na dejstvih, a deček z aleksitimijo je upodobljen z nekaj avtoričine domišljije.
- P. J. Nolan je izmišljena oseba.
- Slikanica o dinozavrih, omenjena na strani 157, je delo Bernarda Mosta *Najmanjši dinozavri*. Dinozavre je avtorica opisala na podlagi te slikanice, podatki o dejanski velikosti dinozavrov pa se razlikujejo glede na posamezne raziskave.

Danu

Prolog

Mandelj imam.

Tudi ti ga imaš.

Tudi tisti, ki jih imaš najraje,

in tisti, ki jih preklinjaš, ga imajo.

A nihče ga ne čuti.

Vedo le, da je tam.

Ta zgodba govori o meni, o pošasti, ki sreča drugo pošast. Za zdaj ne bom razkril, ali je konec srečen ali ne. Če bi, bi moja pripoved v trenutku izgubila smisel. Bilo bi tudi manj verjetno, da se mi boš pridružil v njej. In ne nazadnje – še tretji izgovor – ne jaz ne ti in ne kdorkoli drug nikoli ne bi mogel že na začetku vedeti, ali se bo neka zgodba odvila kot komedija ali kot tragedija.

PRVI DEL

1

Tistega dne je umrlo šest oseb, ena pa je bila poškodovana.

Najprej je napadel mamu in babico. Nato študenta, ki ga je želel ustaviti. Potem dva moška v petdesetih, ki sta vodila sprevod krščanskega združenja Vojske odrešitve, in policista. Na koncu še samega sebe. Izbral se je za zadnjo žrtev svojega brezumnega zamahovanja z nožem. Zaril si ga je globoko v prsi in, tako kot druge žrtve, izdihnil, še preden je prispel rešilec. Vse, kar se je razpletalo pred mojimi očmi, sem le otopelo opazoval.

Brezizrazno, kot vedno.

2

Vse se je začelo, ko sem bil star šest let. Znake sem kazal precej prej, a ko sem dopolnil šest let, so postali očitni. Veliko kasneje, kot je mama pričakovala. Morda zato, ker ni bila več tako pozorna?

Mama me tisti dan ni prišla iskat. Kasneje sem izvedel, da je šla po dolgem času, no, po nekaj letih, k mojemu očetu. Pobrisala je zbledelo steklo pred njegovo žaro in mu rekla, da ga bo pozabila. Ni spoznala drugega moškega ali kaj podobnega, a ga bo vseeno pozabila. V trenutku, ko je mamina ljubezen za vedno ugasnila, sem bil tudi jaz pozabljen, postal sem nepovabljen gost, ki ga je s seboj pripeljala nezrela ljubezen.

Ko so se vsi otroci razkropili, sem tudi jaz brez naglice zapustil vrtec. Kot šestletni deček sem vedel le, da se moj dom nahaja nekje na drugi strani nadhoda. Povzpel sem se nanj in glavo pomolil čez ograjo. Spodaj so mimo švigali avtomobili. Nenadoma sem se spomnil nečesa, kar sem nekje videl, in v ustih nabral slino. Pljunil sem na avto, ki se je spodaj pripeljal mimo. A pljunek se je v zraku razblinil, še preden bi se dotaknil avtomobila. Še nekajkrat sem pljunil in pljunek opazoval, dokler nisem postal ves omotičen, kot da bi se moje telo dvignilo od tal.

»Kaj delaš?! Fuj.«

Obrnil sem se. Gospa srednjih let me je srepo gledala. Izrekla je te besede, zdrsnila mimo mene in me spet pustila samega, prav tako kot vsi avtomobili, ki so pod mano nadaljevali svojo pot. Na obeh straneh nadhoda so navzdol vodile stopnice, a nisem vedel, kam naj grem. Tako na desni kot na levi je bil razgled na mesto v sivini enako hladen. Nad glavo

mi je zafrfotalo nekaj golobov in odletelo. Odločil sem se, da sledim letu ptic.

Ko sem ugotovil, da sem ubral napačno pot, sem bil že precej daleč. A ravno takrat smo se v vrtcu učili pesem *Naprej*. Mislil sem, da bom, če bom hodil naprej in naprej, kot pravi besedilo, na koncu prišel domov, saj je zemlja vendar okrogla. S kratkimi, okornimi koraki sem trmasto nadaljeval.

Glavna cesta je vodila v manjšo ulico. Na obeh straneh so bile stare hiše. O ljudeh ni bilo sledu. Tu in tam sem na razpadajočih betonskih stenah videl neznane temno rdeče številke in besedo »prosto«.

Nenadoma sem zaslišal pridušen krik: *Ah*. Je rekel *ah* ali *oh*? Morda *aaaa*. Ne vem točno. Kakorkoli, slišalo se je tiho, kratko stokanje. Namenil sem se proti kraju, od koder je prihajal zvok. Ko sem se mu počasi bližal, sem najprej slišal *uh*, nato pa še *iiii*. Stokanje je prihajalo izza vogala, zato sem hitro zavil.

Na tleh je ležal otrok. Droben deček, njegove starosti nisem mogel uganiti. Črna senca je padla nanj, se umaknila, ga nato spet prekrila in se spet umaknila. Tepli so ga. Kratko stokanje ni prihajalo iz njegovih ust, pač pa od senc, ki so otroka obdajale. Brcali so ga in pljuvali. Kasneje sem izvedel, da so bili to le učenci višjih razredov osnovne šole, a takrat so bile sence v mojih očeh tako dolge in ogromne, kot bi bile sence odraslih.

Predolgo so ga že topli, zato se deček ni mogel niti upirati niti oglašati. Premetavali so ga sem in tja kot punčko iz cunj. Za zadnji udarec ga je nekdo močno brenil v bok. Nato so vsi izginili. Deček je bil popolnoma krvav, kot bi nekdo namočil njegovo telo v rdečo barvo. Približal sem se mu. Videti je bil starejši od mene. Imel je enajst ali dvanajst let, približno dvakrat več kot jaz. A še vedno je izgledal otrok in ne nekdo, ki bi bil starejši od mene. Njegov prsni koš se je kot pri

novorojenem pasjem mladičku s kratkimi, plitkimi dihi hitro dvigal in spuščal. Vedel sem, da je v nevarnosti.

Spet sem zavil za vogal. Še vedno ni bilo nikjer nikogar, vznemirile so me le temno rdeče črke na sivih stenah. Nekaj časa sem taval naokoli, nato pa se mi je pred očmi končno prikazala majhna trgovina. Potisnil sem drsna vrata, vstopil in poklical lastnika: »Gospod.«

Na televiziji se je predvajala oddaja *Družinsko razvedrilo*. Prodajalec jo je gledal in se hahljal, zato me ni slišal. Ena od udeleženk oddaje je imela v ušesih čepke, z branjem z ustnic pa je morala uganiti besedo, ki jo je izrekla druga udeleženka. V tistem trenutku je ugibala besedo »drgetanje«. Ne vem, zakaj sem si jo zapomnil. Takrat nisem vedel niti, kaj pomeni. Kakorkoli že, mlada udeleženka je blebetala naključne besede, s čimer je nasmejala občinstvo in lastnika trgovine. Na koncu je čas potekel in njena ekipa je izgubila točko. Lastnik je tlesknil z jezikom, kot bi mu bilo malo žal. Takrat sem ga spet poklical: »Gospod.«

»Ja?« Prodajalec je obrnil glavo, jaz pa sem rekel: »Na ulici nekdo leži na tleh.«

»In?« je brezbrizno odgovoril in se vzravnal. Na televiziji sta se ekipi pomerili v igri z visokim številom točk, ki bi lahko prinesla preobrat.

»Morda bo umrl.«

Dotaknil sem se karamel, urejeno razstavljenih na policah.

»Res?«

»Da, res.«

Šele takrat me je končno pogledal.

»Tako mirno pripoveduješ nekaj tako strašljivega. Lagati ni lepo.«

Nekaj časa sem molčal in iskal besede, s katerimi bi ga prepričal. Ker sem bil majhen, še nisem imel bogatega besednega zaklada in ne glede na to, kako dolgo sem razmišljal,

nisem mogel najti besed, ki bi bile bolj resnične od tistih, ki sem jih že izrekel.

Ni mi preostalo drugega, kot da jih ponovim: »Morda bo umrl.«

3

Prodajalec je poklical policijo in čakal, da se oddaja konča. Poigral sem se s karamelami, kar ni dolgo prenašal, zato mi je rekel, naj raje grem, če ne mislim nič kupiti. Policisti so se obirali in potrebovali kar dolgo, da so prišli na kraj dogodka. Sam sem medtem ves čas razmišljal o dečku, ki je ležal na mrzlih tleh. Ta je medtem že izdihnil.

Na žalost je bil prav on prodajalčev sin.

Sedel sem na klopi policijske postaje. Z nogami še nisem dosegel tal, zato sem z njimi bingljaj naprej in nazaj. Navzkrižno nihanje mojih nog je ustvarjalo hladno sapico. Zunaj je bila že trda tema in premagoval me je spanec. Ko sem skoraj zaspal, je vrata policijske postaje odprla mama in vstopila. Zagledala me je, bridko zajokala in me tako močno pobožala po glavi, da me je zbolelo. Veselje ob tem, da me je ponovno našla, se še ni poleglo, ko so se vrata spet na široko odprla. Vstopil je prodajalec z zabuhlim obrazom, glasno je jokal in se zaupal policistom. Izraz na njegovem obrazu je bil precej drugačen od tistega prej, ko je gledal televizijo. Padel je na kolena, se tresel in udarjal s pestjo ob tla. Potem je nenadoma vstal, zavpil name in mi zažugal. Nisem prav dobro razumel, rekel je nekaj kot: »Če bi mi resno povedal, bi prišli pravočasno.«

»Kaj pa tako majhen otrok ve?« je rekel policist in ga komaj ujel, da se ni prevrnil. Težko bi se strinjal z besedami prodajalca. Ves čas sem bil resen. Niti enkrat se nisem zasmel, tudi druga čustva me niso prevzela. Nisem razumel, zakaj me

je bilo treba grajati. Z omejenim besednim zakladom šestletnika nisem našel pravih besed, da bi ga o tem vprašal, zato sem molčal. Namesto mene je glas povzdignila mama. Na policijski postaji je v trenutku nastal pravi kraval zaradi tistega, ki je otroka izgubil, in tiste, ki ga je našla.

Zvečer sem se doma kot običajno igral s kockami. Kocke sem najprej zložil v žirafa, nato sem njen dolgi vrat upognil in jo spremenil v slona. Čutil sem mamin pogled, ki je motril vsak delček mojega telesa.

»Te ni bilo strah?« je vprašala.

»Ne,« sem odgovoril.

Iz neznanega razloga so se govorice o dogodku v trenutku razširile, predvsem o tem, da se mi izraz na obrazu ni niti malo spremenil, ko sem videl, kako so nekoga pretepli in ubili. Vedno pogosteje je prihajalo do situacij, ki so mami povzročale skrbi.

Ko sem začel hoditi v osnovno šolo, so se težave še poslabšale. Nekega dne je pred menoj v šolo hodila deklica, se spotaknila ob kamen in padla. Obležala je na trebuhu in mi zaprla pot, zato sem čakal, da bo vstala. Strmel sem v njeno zatilje in trak za lase z Miki Miško. A deklica je samo jokala. Nenadoma se je pojavila njena mama in ji pomagala vstati. Nato me je namrščeno pogledala in tlesnila z jezikom.

»Tvoja prijateljica se je poškodovala, ti pa je niti ne vprašaš, ali je v redu? Govorice sem sicer že slišala, ampak ti res nisi normalen.«

Nisem vedel, kaj naj odgovorim, zato nisem niti odprl ust. Drugi otroci so začutili, da se nekaj dogaja, in se zbrali okoli. Njihov šepet mi je žgečkal ušesa. Nisem povsem prepričan, a šepet je bil verjetno odmev njenih besed. Takrat me je rešila babica. Pojavila se je od nikoder kot Wonder Woman, me dvignila in objela.

»Ne govorite neumnosti. Padla je ponesreči, le kako naj bi bil za to kriv nekdo drug?« je babica z raskavim glasom pograjala gospo. Tudi otroke je okarala: »Kaj je tako zabavno, kaj buljite? Trapci.«

Ko sva se oddaljila od množice, sem jo pogledal. Tesno je stisnila ustnice in jih nabrala v šobo.

»Babi, zakaj pravijo, da sem čuden?«

Nehala se je šobiti.

»Ker si poseben. Ljudje ne marajo drugačnih. Ah, ti moja prikupna pošast.«

Babica me je močno objela, da so me zbolela rebra. Že prej mi je pogosto pravila pošast. Vsaj iz njenih ust ta beseda ni pomenila nič slabega.

Kar nekaj časa sem potreboval, da sem razumel ljubkovalni vzdevek, ki mi ga je nadela babica. Pošasti iz knjig niso prikupne. Ne, pravzaprav niso mogle biti prikupne, zato so bile pošasti. Zakaj mi je babica pravila »prikupna pošast«? Tudi po tem, ko sem izvedel, da obstajajo besedne zveze, sestavljene iz protislovnih pojmov, sem bil zmeden, saj nisem vedel, ali je babica poudarjala besedo »prikupna« ali besedo »pošast«. Kakorkoli, babica mi je razložila, da me tako kliče, ker me ima rada. Odločil sem se, da ji verjamem.

Ko je mama od babice izvedela, kaj se je zgodilo z deklenco s trakom Miki Miške, je planila v jok.

»Vedela sem, da se bo to zgodilo ... Nisem pa vedela, da tako kmalu ...«

»Teža ne bom poslušala! Če boš takole javkala, pojdi v svojo sobo, zapri vrata in se cmeri.«

Ob nenadnem karanju je mama za trenutek prenehala jokati, osuplo pogledala babico, nato pa začela še glasneje tuliti. Babica je tlesnila z jezikom. *Tc, tc, tc*. Zmajala je z glavo, zavzdihnila, *ahhh*, in odsotno pogledala v vogal stropa. To je bil običajen prizor med mamami in babicami.

Mama je v resnici vedela, da se bo to zgodilo. Že dolgo jo je skrbelo zame. Od rojstva sem bil drugačen od drugih otrok. Kako drugačen? Nisem se smejal.

Sprva so mislili, da se le počasneje razvijam. A v knjigah o starševstvu je pisalo, da se dojenčki začnejo smejati tri dni po rojstvu. Mama je štela dneve. Prišla je skoraj do sto. Kot princesi, ki jo je nekdo uročil in se ni nikoli nasmehnila, se mi usta niso premaknila niti za centimeter. Mama je v vlogi princa iz tuje dežele, ki želi osvojiti princesino srce, poskušala z vsemi

možnimi triki. Ploskala je, kupila je ropotulje različnih barv in jih stresala, celo smešno je plesala na otroške pesmice. Ko se je utrudila, je odšla na verando in pokadila cigareto. Kaje-nje je opustila, ko je izvedela, da je noseča z mano. Spomnim se, da sem enkrat gledal mamo na videoposnetku. Pot ji je lil z obraza, jaz, majhen deček, pa sem jo samo gledal. Moj pogled je bil preglobok in preveč miren za otroka.

Kakorkoli, mami me ni uspelo nasmejati. Tudi zdravniki ji niso vedeli povedati veliko. Rezultati sistematskega pregleda so pokazali, da so moja višina, teža in vedenjski razvoj normalni za mojo starost, le smejal se nisem. Pediatru iz soseske se vse skupaj ni zdelo nič posebnega, zato je mamo odpravil, češ da dojenček zdravo raste in naj ne skrbi. Mama se je skušala potolažiti in se prepričevala, da sem le mirnejši kot drugi dojenčki. A nekaj res zaskrbljujočega se je zgodilo, ko sem dopolnil eno leto.

Mama je na mizo postavila rdeč kotliček, napolnjen z vrelo vodo. Ko se je obrnila, da bi pripravila mleko v prahu, sem segel po kotličku, ki je v trenutku padel z mize. Prevrnil se je in voda se je razlila po tleh. Kot častno odlikovanje tistega dne na koži še danes nosim zbledelo brazgotino, ki jo je povzročila opekline. V solzah sem kričal in mama je mislila, da se bom poslej bal tople vode ali rdečega kotlička. Tako je bilo ponavadi z drugimi otroki. A mene ni bilo strah. Nisem se bal ne vode ne kotlička. Naj je bila voda v njem hladna ali vrela, sem še vedno segel po njem, kadarkoli sem ga videl.

To še ni bilo vse. Bal se nisem niti enookega starčka, ki je živel spodaj, niti njegovega velikega črnega psa, ki je bil pri vezan na količek ob gredici pred hišo. Zazrl sem se v starčevo oko, prekrito s sivo mrežo. Ko je mama za trenutek odmaknila pogled, sem se približal psu, ki je divje lajal in kazal ostre zobe, ter iztegnil roko proti njemu. Enako sem naredil tudi po tem, ko sem videl, da je pes do krvi ugriznil sosedovega otroka. Mama me je morala večkrat ustaviti.

Ker so se podobni dogodki ponavljali, je mama zaskrbljeno pomislila, da nisem preveč bister, a na podlagi mojega videza in vedenja tega niso mogli dokazati. Bila je zmedena, saj ni vedela, kako naj razume otroka, kakršen sem bil. Ker pa je bila moja mama, mi je skušala biti naklonjena.

»V primerjavi s svojimi vrstniki je miren in neustrašen,« me je opisala v svojem dnevniku.

Vsakogar bi začelo hudo skrbeti, če se njegov otrok niti pri štirih letih ne bi smejal. Mama me je odpeljala v večjo bolnišnico. Tistega dne se še vedno dobro spominjam. Spomin nanj je sprva sicer meglen, kot bi ga gledal pod vodo, nato pa se razjasni.

Pred menoj je sedel moški v beli halji. Z velikim nasmehom na obrazu mi je kazal različne igrače. Nekaj jih je tudi stresel. Nato me je z majhnim kladivom rahlo udaril po kolenu. Spodnji del noge se je sam od sebe kot gugalnica dvignil v nebo. Pod pazduhe mi je zaril prste. Malo sem se zasmejäl, ker me je žgečkalo. Nato mi je pokazal sliko in mi postavil nekaj vprašanj. Ena od slik mi je jasno ostala v spominu.

»Deček na fotografiji joka, ker njegove mame ni več. Kako se počuti ta otrok?«

Nisem vedel odgovora, zato sem pogledal mamo, ki je sedela poleg mene. Mama se je nasmehnila in me pobožala po glavi. Nenadoma se je rahlo ugriznila v spodnjo ustnico.

Čez nekaj dni mi je mama dejala, da greva v vesolje in me spet nekam peljala. Prišla sva v bolnišnico. Vprašal sem, zakaj sem tu, ko pa nisem bolan, a mi ni odgovorila. Ulegel sem se nekam na hladno. Posrkalo me je v belo cev. Slišal sem čuden zvok. *Bip, bip, bip*. To je bilo moje potovanje v vesolje. Izkazalo

se je za precej brezvezno. Naslednji prizor. Število moških v haljah se je naenkrat povečalo. Najstarejši med njimi mi je pokazal megleno črno-belo fotografijo in rekel, da je to slika moje glave. Lažnivec. Že na prvi pogled je bilo očitno, da to ni moja glava. A mama je večkrat pokimala, kot da bi verjela očitni laži. Vsakič, ko je moški odprl usta, so mlajši moški ob njem nekaj zapisali. Postalo mi je dolgčas, zato sem začel topotati z nogo. Nekajkrat sem brcnil v zdravnikovo mizo. Mama mi je položila roko na ramo in rekla, naj neham. Pogledal sem jo. Po licih so ji spolzele solze.

Spomnim se le še podobe mame, ki joka. Joka, joka in joka.

Ko sva se vrnila v čakalnico, je še vedno jokala. Na televiziji je bila risanka, a se zaradi mame nanjo nisem mogel osredotočiti. Tudi ko so vesoljski bojavniki premagali zlikovce, je mama še vedno jokala. Na koncu je starec, ki je dremal poleg mene, zavpil: »Nehaj se že smiliti sama sebi! Glasna si za znoret!« Šele takrat je mama, kot srednješolka, ki so jo ošteli, stisnila ustnice in se le še tresla.

Mama me je velikokrat hranila z mandlji. Poskusil sem vse vrste, uvožene v Korejo, od ameriških do avstralskih, kitajskih in ruskih. Kitajski imajo neprijeten, grenak okus, avstralski pa nenavadno kisló-grenak, zemeljski vonj. Nekaj jih pridelajo tudi v Koreji, a meni so najbolj všeč ameriški, in sicer kalifornijski. Naj vam povem, kako je treba jesti kalifornijske mandlje, ki so zaradi tamkajšnjega močnega sonca rahlo rjavo obarvani.

Vzemite vrečko mandljev, potipajte in občutite njihovo teksturo. Pod ovojem začutite trda, kompaktna jedrca. Previdno odtrgajte zgornji del ovoja in odprite drsno zadró. Zaprite oči. Počasi vdihnite in potisnite nos v vrečko. Še enkrat plitko vdihnite in zadržite dih. Tako bo aroma preplavila vaše telo. Ko vas popolnoma napolni, dajte približno pol pesti mandljev v usta. Nekaj časa jih valjajte po ustih, pri tem z jezikom občutite njihovo lupino. Z jezikom drezajte v koničasti del in občutite brazde na površini. Tega ne počnite predolgo. Mandlji namreč izgubijo okus, če so predolgo namočeni v slini. Ne pozabite – to je le priprava na vrhunec. Če je prekratka, nima smisla, če je predolga, izgubi učinek. Sami morate odkriti ravno pravi čas priprave. Ko se bližate vrhuncu, si predstavljajte, da mandlji počasi rastejo. Mandelj, velik za noht, postopoma zraste v grozd, kivi, pomarančo in lubenico. Nabrekne na velikost žoge za ragbi. In prav takrat! *Ham*, zagrizite vanj. S hrustljivim zvokom se vam bo po ustih razlila sončna svetloba iz daljne, oddaljene Kalifornije.

Tega rituala se pravzaprav nisem domislil, ker bi imel mandlje tako zelo rad, pač pa zato, ker so bili na mizi ob vseh treh obrokih. Nisem se jim mogel izogniti. Zato sem izumil

način, kako jih jesti. Če bom pojedel veliko mandljev, je mislila mama, se bosta mandlja v moji glavi povečala, . To je bil eden ubogih upov, ki se jih je oklepala.

Vsak ima v glavi dva mandlja. Trdno sta zasidrana nekje za ušesi, globoko v možganih. Po velikosti in obliki sta prav taka kot mandljeva jedrca, ki jih jemo. Nekoliko spominjata na koščico breskve. Mandljema v možganih pravimo amigdala.

Ko ga dosežejo zunanji dražljaji, zasveti rdeče. Odvisno od narave dražljajev lahko v vas vzbudi strah, neprijetne občutke, dobra ali slaba čustva. A v mojih možganih sta mandlja verjetno pokvarjena. Pri njuni stimulaciji rdeča lučka ne zasveti jasno. Zato ne razumem, zakaj se ljudje smejiijo ali jokajo. Ne razumem veselja, žalosti, ljubezni in strahu. Besedi *čustvo* in *sočutje* sta zame le nejasno zapisana skupka črk.